

**PROBLEM DETERMINATION IN TURKISH NATIONALISM IN
TERMS OF THE PHILOSOPHICAL METHODOLOGY**

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Fatih DOĞRUCAN

Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Felsefe Böl. Bilim Felsefesi ve
Tarihi ABD.

mehmetfatihd@gmail.com

Abstract

In this paper, rather than defining the Turkish nationalism we focused on the purpose of describing the sociology of the nation concept which will define it. We tried to evaluate the idea of nationalism as a special philosophy focusing on the knowledge of the nation concept. Therefore the nation concept turned into an ontological concept about which information must be obtained, while the nationality idea turned into the epistemology of the nation ontology, consequently the nationalism concept turned into a school type as the ideological study of the episteme. The existence and its categories may vary. We focused on the universal categorical processes of the definitions of the nation as required by the anthropic and sociologic principles. We faced with the difference between the settled societies and the nomadic societies. We continued our intellectual speculation by placing this on the ontic difference base. Moving from the criticism on the settled society sociology or the west-oriented sociologies, we found out that the nationalism that develops depending on the nomadic sociology, especially the idea of the Turkish nationalism had been ignored. The sedentariness phenomenon, which is placed at the center by the nature of the nationalism currents after the French Revolution, in connection with the patriotism idea with a west-oriented description, does not comply with the nationalism character of the Turkish nation which is the bearer of nomadic culture, therefore we emphasized that the nation idea, which is the dominant element in scope of the Turkish nationalism is required to have its own definition. One of the most significant observations we made in this paper is that the emotional propaganda ground applied by the perspective of nationalism that develops as compathy, makes clear its nature which interrupted the search for the rational nationalism and its development.

**TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİNDE FELSEFİ METODOLOJİ AÇISINDAN
SORUN TESPİTİ**

Özet

Makalemizde Türk milliyetçiliğinin tanımlanmasından ziyade onu tanımlayacak olan millet kavramının sosyolojisini betimleme amacına yöneldik. Milliyetçilik fikrini, millet kavramının bilgisine yönelen özel bir felsefe olarak değerlendirmeye çabasına girdik. Böylece millet kavramı, hakkında bilgi sahibi olunması gereken ontolojik bir kavrama, milliyet fikri ise, millet ontolojisinin epistemolojisine dönüşmüş oldu ki, milliyetçilik kavramı da epistemenin ideolojik araştırması olarak bir ekol biçimine dönüşmüş oldu. Varlık ve kategorileri çeşitlilik gösterebilir. Biz antropik ve sosyolojik ilkeler gereğince millet tanımlarının evrensel kategorik süreçlerine yöneldik. Karşımıza yerleşik ve göçer toplumlar

ayrımı çıktı. Bunu ontik ayırım temeline yerleştirerek entelektüel spekülasyonumuza devam ettik. Yerleşikler sosyolojisinin veya Batı eksenli sosyolojilerin eleştirisinden hareketle, göçerlerin sosyolojisine bağlı olarak gelişen milliyetçiliğin, özellikle de Türk milliyetçiliği fikrinin görmezden gelindiğini tespit ettik. Fransız İhtilali sonrasındaki ulusçuluk akımlarının Batı eksenli olarak tariflenen patriotizm fikriyle bağlantılı doğasının merkeze aldığı yerleşiklik olgusunun, göçer kültür taşıyıcısı olan Türk milletinin milliyetçilik karakterine uymadığını, bu sebeple Türk milliyetçiliği fikrinde baskın öge olan millet fikrinin kendi tanımına başvurulması gerektiğini vurguladık. Bu makalemizde konu edindiğimiz en önemli tespitlerden bir tanesi de duygudaşlık olarak gelişen milliyetçilik perspektifinin başvurduğu duygusal propaganda zeminin rasyonel milliyetçilik arayışlarını ve gelişimini kesintiye uğratmış olan doğasının belirginleştirilmesidir

Batıcı Tanım ve Türk Milliyetçiliği

Açıkçası bu makaleyi yazma amaçlarımızın en temel olanı, genel literatür eğiliminin millet ve milliyet kavramlarına getirdiği tanımlamalara ve bu tanımları sahiplenenlerin, modernist çizgide olduğunu düşünerek sadece batıcı bir baskılanım ile betimlediği ulusçuluk akımı yorumlarına karşı çıkıştır. Çünkü ulusçuluğun Batı biçimli yorumlanması ve bu yorum biçiminin siyasal sahada, Hitler'den Mussolini'ye kadar uzanan travmada sebep olduğu pratikler, dünyanın her ulusunun kendine ait milliyetçilik türünün de aynı kategorik başarısızlıklara sahip olacağı, aynı huzursuzluk ve kaotik dünyaya neden olacağı ön yargısını başat kılmış ve böylece küreselleşen dünya karşısında çoğu kez ulus-devlet modellerinin ve ulusçuluğun iflası talep edilmiştir. Bunun sebebi milliyetçiliğin yaslandığı millet kavramının, her ne kadar farklı milletler olsa da, olgusal açıdan hepsinin evrensel değerler tanımına oturması ve birbirine benzeşen kategorik betimlemelerinin birbirine benzer pratikler yaratacağı beklentisidir. Mesela bir tarihçinin nesnellik kaygısıyla yaklaşım sergilediği millet kavramına, milliyetçinin nesnellikten uzak bir biçimde duygusal yaklaşım sergilemesi bu sebeple özel bir kadimlik yüklemesi, genel manada hangi milletin milliyetçisi olduğu fark etmeksizin her milliyetçiden beklenen özel bir davranıştır (Anderson, 1995:19). Ancak bu beklentisel perspektif, milliyetçiliği rasyonelleştirmiş bir takım liberal eğilimlerden veya materyalize ederek araçsallaştırmış sosyalist tavırlardan bağımsız düşünmekle sonuçlanan bir yaklaşımdır. Çünkü milliyetçiliğin duygudaşlık ve duygusallık öncülü kadar, diğer uluslar karşısında kendi pragmasını tanımlayabileceği rasyonel ilkeler, baskın biçimde vardır ve bu rasyonel ilkeler ise müdahil olduğu ve tanımladığı milliyetçilik biçiminde ortaya çıkan duygu halini kontrol altına alarak sadece tören alanları, özel günler ve bunlara uygun ritüeller ile sınırlı tutmaktadır.

Bu dikkat çektiğim unsur, milliyetçilik kavramı karşısında tavır geliştiren siyasal biçimlerin aslında milliyetçilik ile ilişkili tavırları olduğunun da göstergesidir. Örneğin genel manada milliyetçiliğin toplumculuk ögesi karşısında birey refleksi sergilemesi beklenen liberalizm, milliyetçiliğin içinden

ferdiyet tanımlaması yapmayı çok da yadırgamamış ve kültürün üst örgütlenme biçimi olarak algıladığı medeniyet kavramını bunun tanımlayıcısı olarak ele almıştır. Kaldı ki, eğer bu durum böyle olmasaydı yani Avrupa kökenli milletlerin birleştirici unsuru olarak tarif edilen Batı Medeniyeti ve kendi liberal gelenekleri içinden ona atfedilen örtük üstünleştirme, gözden kaçırılmış olur ve bunun daha entelektüel örgütlenmiş bir milliyetçilik türü olduğu fark edilemezdi. Diğer yandan oksidentalist tepkilerin niçin ortaya koyulduğu veya gelişim gösterdiği de açıklanamazdı. Mesela “*Özgürlük Üstüne*” isimli eserin yazarı olarak liberal geleneğin önemli düşünürlerinden olan J.S. Mill, liberal öğretinin savunduğu özgürlük fikrinin sadece uygarlar için geçerli olduğunu betimlerken, uygar olmayan ulusların siyasetinde **istibdat** (baskı) durumunu bir **meşruiyet** olarak görür (Mill, 2000:22). Bu bile Batı kültürünün temellerini belirleyen liberal fikirlerin içinde referans ögesi olarak duran milliyetçiliğin diğer uluslar karşısında kendisini tasniflemesinden kaynaklanan bir üstünlük tanımlaması olarak okunabilir.

Batı dünyasının milliyetçiliğe yaklaşım tarzı, milliyetçilik akımlarının liberalizm veya sosyalizm kadar derinlikli olmadığı, literatür boyutunda fakir kaldığı hatta felsefi açıdan resmen bir sefalet yaşadığı yönündeki algılamadır (Anderson, 1995:19). Batı dünyası, liberal ve sosyalist geleneklerin etkisinde, bazen bunların harmanlanmasıyla, bazen de özgün olarak ortaya koydukları milliyetçilik eleştirisinde, milliyetçiliğin aktif ve dinamik doğasını gözden kaçırmaktadır. Aslında liberal ve sosyalist geleneklerin devasa literatürlerinin gözden kaçırdığı en önemli husus, kendileri kadar literatür konusunda derinlikli olmadığını iddia ettikleri milliyetçilik yapısının, tecrübelerle kayıtsız kalmayan doğası ve acı hatıralardan süzdüğü eylemlerin sonuçlarını pratik alanda ortadan kaldıracak eylemleri güncelleyerek elde ettiği kümülatif bir karaktere sahip olmasıdır. Aslında bireycilik veya sınıfçılık temelli toplumsal argümanlar, sosyo-ekonomik ve sosyo-politik alanda devasa teoriler ve literatürler inşa ederken, millet temeline dayalı toplumsal argümanlar yani milliyetçilik türleri, ortaya koyulan bu fikirlere kayıtsız kalmayarak onlara eklemlenmekte ve bu teorilerin sonuçlarını milliyetçilik perspektifinde pratiğe dönüştürmektedir.

Tabii ki önceki paragrafta betimlediğim hususlar Türk Milliyetçiliği için de geçerlidir. Fakat bu gelenekler yani liberal ve sosyalist gelenekler Türk Milliyetçiliği hakkında fikir sahibi değildir. Sadece kendi ülkelerindeki veya dillerindeki patriotizm türü olan milliyetçiliği ve materyalizm türevi olan genetik milliyetçiliği tanımaktadır. Kendi havzalarının dışında kalan panist yaklaşımları ise kendi tanımladıkları noktadan hareketle niteleme çabasına girişmektedirler. Mesela Pan-İslavizm veya Pan-Türkizm hakkında nitelikli bir ayırımsama biçimleri mevcut değildir. Bundan dolayı her ulusun milliyetçiliğinin gelişim seyrini, sebep olacağı sosyolojik sonuçları, kendi tanıdıkları milliyetçilikten hareketle genellemektedirler. Özellikle Türk Milliyetçiliğini tanımadıklarını, dünyanın her milliyetçilik yapısının felsefi açıdan fakir olmasıyla nitelemelerinden ve kendi ülkelerindeki

milliyetçilik gelişiminin literatür eksikliğini diğer ülkelerdeki milliyetçiliklere de genellemelerinden yakalayabiliriz. Çünkü söz konusu Türkçe ve Türkiye ise Adriya'dan Çin Seddine kadar literatür üretimin yarısından fazlasını, Türk Milliyetçisi karakterlerin ürettiğini, ürettikleri eserlerin konusunun da mutlaka Türk Milliyetçiliği olduğunu görmekteyiz. Mesela Ziya Gökalp, “*Türkleşmek İslamlaşmak ve Muasırlaşmak*” eserinde sosyolojik tespitlerinin tamamını pozitivist felsefe ekolü pergelinde düşünsel bağıntı ile açıklamış ve metodik olarak felsefi antropolojiye başvurmuştur. Türkiye’de Türk Milliyetçiliği dışında kalan her fikir akımı da Türk Milliyetçiliğinin referanslarını küçük bir parça dahi olsa kullanmış veya özümsemiştir. Mesela Türk Milliyetçiliğinin Türkçecilik hassasiyeti sosyalist geleneklerin önemle sahiplendiği hassasiyetlerdendir.

Batı dünyasının bir diğer açmazı da milliyetçilik kültürüne yüklediği yayılmacılık fikridir. Kendi kültürel gelişimleri ve ülke politikaları açısından ortaya koydukları milliyetçilik türü, materyalist öğreti güdümünde ise genetik üstünlük, rasyonalist öğreti güdümünde ise medeni üstünlük olarak tezahür etmektedir. Tabiatı ile aidiyetlerine atfettikleri **üstünlük** iddiasını medeniyet parantezinde açıklamakta ve kendilerini ileri olarak konumlandırabilecekleri biçimde diğer ulusların geriliğine vurgu yapmaktadırlar. Birbirleriyle giriştikleri üstünlük mücadelesi, dünyaya I. ve II. Dünya savaşları olmak üzere, yayılmacılık yani emperyalizm temelli iki köklü küresel savaş hediye etmiştir. Bu sebeple birbirleriyle mücadele etmek yerine, yani birbirlerini ötekileştirmek yerine önce ideolojik kökleri farklı olan S.S.C.B. ve diğer sosyalist blok coğrafyalarını siyasal olarak ötekileştirme yolunu seçtiler. Zaten birbirleriyle mücadele sebebi de bu coğrafyaların iştah kabartan zenginlikleriydi. Ancak kuvvetli ekonomik tazyik karşısında tutunamayan S.S.C.B. dağılınca Çin Halk Cumhuriyeti gibi diğer sosyalist ülkeler kendini korumak için Batı medeniyetinin ideolojik üretim araçlarına uyum sağlayacak inovasyon modeli geliştirerek ömrünü uzattı. Sonrasında ise üstünlük deviniminden beslenmek için medeni kökleri açısından kendilerine benzemeyen ve farklı din kültüründen olan coğrafyalara yönelip o coğrafyaları ötekileştirme misyonunu seçtiler. Diğer coğrafyaları özellikle doğu coğrafyalarını hedef alırken kendilerinin ileri olduğu savı yerine, o coğrafyaların geri olduğu konusunda propagandist bir vurguyu betimlediler. Böylece Doğu’yu saptadılar, betimlediler. Bu tanımları karşısında Doğu’yu geri kalmışlığından kurtarmak adına ona öğretme misyonuna yöneldiler. Oraya yerleştiler ve orayı yönettiler (Said, 2001:13). Çünkü tanımladıkları anda oraya aynı Robinson’un Cuma’ya isim vermesi gibi ona üstünlük kurdular. Kendilerine **ileri** demediler, Doğu’ya **geri** dediler. Kendilerini hürriyetçi olarak tanımlamak yerine, ona kölecilik vasfını yüklediler. İnsanlık adına onu kurtarmak istediler, bu ise ona öğretmekle sonuçlandı. Öğretmek ise bir maliyet getirmişti, bunu tahsil etmek için kaynaklarını onun adına yönetmeye başladılar. Yönetmek için de oraya yerleştiler. İşte böyle başladı, Batı kültürünün hümanizma faaliyeti temelindeki özgürlük getirme çabası. Sanırım ironik bir özgürleşme kavramsalı ardından her ne kadar bu amaç propagandalarını oluştursa da, “imişçesine” bir siyasal yapının taşlarını döşediler. Batı’nın medeniyet algısı altında ötekileştirmenin son tahlildeki

sonuçları olarak okunması, Türk Milliyetçiliği'nin de mücadele ve betimleme sahasını belirlemek açısından önemlidir.

Batı milliyetçiliğinin temeli, sabit bir vatan algısı üzerinden ulus tarif etmeyi ve benzer ulusların birbirleriyle ilişkisinden hareketle bir üst aşama olan Batı medeniyeti tarif etmeyi esas alır. Temel olarak dış zenginlikleri veya diğer ulusların kazanımlarını kendi uluslarına, coğrafyalarına kazandırmak esası üzerinde bir görüşe sahiptir ve bu görüş Haçlı Seferleri öncesinde ekonomik darboğaza giren Avrupa uluslarının arasında filizlenmiş, Sanayii Devrimi sonrasında ise sistemli bir emperyalite halini almıştır. Açıkçası Batı tarzı milliyetçiliğin temeli, kullanımsal ve sömürü amaçlı bir yayılmacıdır. Ancak panist görüşlerin milliyetçilik değerleri, yayılmayı, sahiplik-aitlik ilişkisinden hareketle iddia haline getirmekte ve kültürel benzeşimlerin, tarihsel birliklerin yayıldığı coğrafyaları bir araya getirme azmi gütmektedir. Bu sebeple Batı tarzı milliyetçilik ile **panist milliyetçilik** arasında net bir algı farkı bulunduğunu vurgulamakta fayda bulunmaktadır.

Batı uluslarının sabit bir vatan merkezinde diğer coğrafyalarla ilişkisini belirleyen emperyal yayılmacılık, diğer ulusların milliyetçilik tarzından önemli bir farkla ayrılır. Her ne kadar Batı ulusları yeni coğrafyalara yerleşirken, eski kökleriyle dilsel bağ dışında bağı kalmamış olsa da, oraya yerleşme gerekçeleri, merkezi toprağa bağlı bir göç olgusunu barındırıyordu. Ancak diğer ulusların göç biçimi, yola çıkıldığı andan itibaren yeni yurtlar bulup oraya yerleşmek amacını gütmüştür. Böylece merkezi bir toprağa bağlılık esası da güdülmemiştir. Bu sebeple yerleşik kültürlerin göç olgusuyla, göçer kültürlerin göç olgusu bu açıdan farklılık göstermiş ve bu farklılık ise modern zamanların milliyetçilik farklarını da bariz biçimde belirginleştirmiştir.

O sebeple Batı tarzı kültür araştırmaları, önyargısal olarak en güçlü tanımın kendi köklerinde bulunduğunu ve kendi köklerindeki milliyetçilik türünün bile zarar ile sonuçlandığını ifade ederek, kendinden daha alt seviyede kültürel yapı olduğunu iddia ettiği ulusların milliyetçilik biçiminden kaçınılmaz bir felaket doğacağını beklemektedir. Ancak Batı tarzı milliyetçilik ile diğer tarz milliyetçilikler arasında en başta meta farkı vardır. Batı tarzı milliyetçilik tavrının ekonomik darboğaz sonucu yeniden şekillenen halkların uluslaşma boyutu olarak okunması gerekirken, diğer ulusların özellikle göçer ulusların milliyetçilik biçimleri, ekonomik bir açımdan ziyade ötekileştiren baskın unsurlar karşısında güvenlik gerekçesinden kaynaklanmaktadır. Mesela Pan-İslavizm Rus desteği almak isteyen Sırp'ların güvenlik güncellemesidir ve sıcak denizlere inmek isteyen Rus toplumunun işine gelmiştir. Mesela Turancılık yekûn Batı tasallutu karşısında aynı dinden olduğu halde ötekileştirilen Macar'ların modern refleksidir ve Orta Asya'ya kadar derin bir havzada destek arayışıdır. Bugün Türk Milliyetçiliğinin en belirgin refleksi olan Turan idealinin etrafında kenetlenen ülkelerin, AB (AET) benzeri bir ekonomik topluluk yerine askeri ve güvenlik merkezinde örgütlenmesinin gerekçeleri, sanırım başka türlü açıklanamaz.

Türkiye’de Milliyetçilik

Türk Milliyetçiliği yapısallığı ve gelişimi açısından farklı tasnifler üzerinden ele alınmalıdır. Bu ideoloji ekseninde bugün itibarıyla MHP, İYİ PARTİ ve BBP gibi parti kurumsallıklarının yanısıra ATP ve MTP gibi partilerin de beslenme kaynağını oluşturmuştur. Türk Milliyetçiliği fikrinin Anadolu ötesindeki bütünleşik unsurları ise Turan ideali çerçevesinde şekillenmekte olup, Adriyatik’ten Çin Seddi’ne kadar birçok ülkede, kurumsal kimlik bulabilmektedir. Ancak Türkiye’de kurumsallaşmış siyasal kimliği 50 yıl, düşünsel kökleri en az 150 yıl üzerinden bir mazi ile değerlendirilebilir ve Jön Türkler hareketine kadar uzanabilir. Kültürel kökleri ise Orhun Yazıtları’na kadar esneyebilir. Arada Kaşgarlı Mahmut’un *Divan-ü Lugat-it Türk*’ü, Ali Şir Nevai’nin *Muhakemet-ül Lügatayn*’i Türk Milliyetçiliğinin kültürel köklerindeki devinime örnek olarak da verilebilir. Aslında Türkiye’de Türk Milliyetçiliği ile ilişkili birçok milliyetçilik türünden bahsedilebilir. Ancak bu milliyetçiliklerin tamamı farklı halkların kendini tanımlamasından değil, Türkiye’de yaşayan ulusun farklı tasniflerle tanımlanmasından kaynaklanmaktadır. Mesela *Büyük Doğuculuk*, *Milli Görüşçülük*, *Anadoluculuk* olarak isimlendirilen iki farklı yaklaşım türü* , *Osmanlıcılık* gibi düşünceler aslında öznesi bakımından Türk Milliyetçiliği fikrinden ayrılsa da, metodik sınıflandırma açısından doğal veya yapay bir millet tanımlamasından hareket eden bir nevi milliyetçilik türleridir. Aslında bütün mesele millet kavramının yorumlanış biçimindedir. Yani milliyetçilik türlerini birbirinden ayıran şey, millet kavramının tasnifleyici betiminde ve ontolojisinde bulunmaktadır.

Millet kavramı, sosyo-politik doğasından dolayı daimi olarak sosyoloji ve siyasal bilimlerin konusunu oluşturmuştur. Bunun hakkında, ülkemizde sistematik olmasa da dünya çapında bir takım felsefi tanımlama biçimleri mevcuttur. Felsefi tanımlama biçimi için gereken felsefe metodolojisi, kategorik bir süreç olarak çalışır. Akıl yürütme tutumuna uygun olarak ele aldığı varlık veya konuyu, kategorik ayırım noktalarından hareketle, tanımlama biçimine yönelir. Mesela en baskın felsefi tanım arayışı aynı mekan olgusundan hareket eder ki, aynı mekanı paylaşanların aynı millettten olduğu yönündeki görüşle **patriotizm** fikrine ulaşır. Bu manada baskılanarak yorumlanan millet kavramının ortaya koyduğu milliyetçilik ise bir mekana, bir yere ait olmanın halk olarak beyan edilmesi olarak tecelli edecektir (Said, 2000:31). Böylelikle bir yere, bir mekana ait olmanın sonucunda ortaya bir miras kültürü çıkarır, tarihsel deviniminde yaşadığı sürgünün harabiyetini de ortadan kaldırır (Said, 2000:31). Fakat yine de bu yaklaşım biçimi dikkat edilecek olursa yerleşikliği ve yerleşik düzenin, anormal bir gelişim sonucu bozulması üzerine zaruri bir göç ile başka bir coğrafyada yerleşik olmayı açıklayan bir milliyetçilik biçimidir. Ancak bu baskın yaklaşım biçimi, Türk milliyetçiliği fikrini

* Anadoluculuk kavramı, ülkemizde, iki önemli sacayağı açısından tarif edilebilir. Birincisi Halikarnas Balıkcısı olarak bilinen Cevat Şakir Kabaağaç’ın, Türk’lerin Anadolu’ya gelişinden önceki halkların kültürel mirasını sahiplenip, günümüz Anadolu’sunda yaşadığını yorumlayan yaklaşımıdır ki, bu fikir patriotist bir fikir olarak sadece mekan temasında tanımlanabilir. Diğeri ise “Milli Mücadeleci” olarak bilinen ve Türk’lerin Anadolu’ya geldikten sonraki İslam merkezli kültürel devinimini esas alan yaklaşımıdır.

karşılatabilen, onu açıklayabilen bir yaklaşım değildir. Çünkü Türk milliyetçiliğinin konusunu oluşturan millet, mekânlar arasında devir-daim gösteren bir millettir. Türklerin göç kültürünün temelinde anormal bir olay karşısında determine olma durumu yoktur. Doğaları gereği göç normal bir kavramdır ve devir daimli bir coğrafya anlayışıyla hareket etmelerinin doğal yaşam biçimi olmasından dolayı göç olgusunun yarattığı travmadan etkilenme durumu söz konusu değildir. Göçer toplumların sosyolojik tanımı gereğince zaten işgal veya saldırıdan kaynaklanan insan faktöründen kuraklık gibi doğa ve olayları karşısındaki faktörlere kadar, her belirlenim karşısında tetikte olma durumu söz konusudur. Mesela İskit Kralı İdantirse, Ahemeni Kralı Dara karşısında, göçer sosyolojisinin olağanlığını kullanarak galip gelmiştir. İskit ülkesini istilaya hazırlanan Dara teslim şartlarını konuşmak üzere İdantirse'ye elçiler göndermiş, İdantirse ise olası saldırıya direnmek için, Dara'nın ordusuyla bir günlük mesafeyi koruyarak geri çekilmiştir. Geri çekilirken de geçtiği yerlerdeki sürüleri ortadan kaldırmış, tarlaları yakmış ve 100.000 üzerinde ordusu olan Dara'yı gıda lojistiği ve iâşe açısından zora sokmuştur. Dara; *"Felaketin kralı, neden durmadan saklanıp kaçyorsun, ya güçsüzsün ve güçleneceğin anı bekliyorsun ama buna fırsat vermem ya da korkuyorsun, o halde teslim ol"* biçiminde haber göndermiştir (Chailand, 2001:34). İdantirse ise günümüz modern milliyetçilik kuramlarının çok da anlayamayacağı, patriotist biçimde vatan olgusu üzerine kurgulanmış yerleşiklerin milliyetçilik kültüründen bambaşka bir milliyetçilik türü olarak okunması gereken göçer sosyoloji cevabını vermiştir. *"Birinci varsayımın doğrudur, Ne olursa olsun kimseden kaçmam, neden mi durmaksızın yer değiştiriyorum? Çünkü ben olağan zamanlarda hep böyle yapıyorum. Bizim canla başla koruyacağımız, şehirlerimiz ve ekinlerimiz yok. İlla ki yenilmek istiyorsanız atalarımızın mezarlarını bulup onlara saygısızlık yapmayı deneyin. Asker olup olmadığımızı görürsün, ancak sizin keyfinizle savaş yapmayacağım"* (Chailand, 2001:34). Böylece İskit Kralı hür irade vurgusu yaparak sonuçlandırdığı cevapta millet olmanın köklerini şehirler ve ortak üretim yerine atalar kültü olarak açıklamış, ethnos temeline ise nesilleri yerleştirmiştir. Bir yere ait olmak yerine bir sürece, bir kültüre ve tarif edilmiş bir millet biçimine ait olmaklık, İdantirse'nin düşüncelerinden okunabilir. O sebeple yerleşik kültürlerin ortaya koyduğu literatür kavramların ilk öncülleri mitolojik biçimde yerleşiklik barındırırken, göçer kültürlerin mitolojik kökleri ve millet kavramına yaklaşım tarzı genel olarak ihmal edilmiştir. Göçer kültürlerin bir mekana ait olmak fikri yerine mekanları katetmek, bütün bunları yani en başta doğayı bütüncül olarak okumak eğilimi ön plana çıkacaktır. O halde göçer kültürlerin millet olmaklığını tanımlayacak kategori süreci ne olabilir? Bu sefer onu tanımlamak için aynı dili konuşmak, aynı tarihsel köklere sahip olmak, antropik-sosyolojik aynı tavırlara sahip olmak gibi folklorik tutumdan estetik yargıya kadar birçok alanda benzeşmiş olmaklık gibi tanımlar ön plana çıkmaya başlar.

Göçer sosyolojilerin yarattığı milliyetçilik türünün dikkate alınmayış sebepleri, hakim literatür üretiminin ve bilim açıklamalarının yerleşik kültürler tarafından organize edilmesinden kaynaklanıyor.

Ancak bu göçer sosyolojilerin yarattığı devlet ve sahip olduğu millet kavramı, yerleşik sosyolojilerin bilimsel algısı ile ortaya koyduğu bazı tespitlerle de çelişmektedir. Mesela yerleşik sosyolojinin bilimsel bakış açısına göre bir devletin başkentinin düşmesi durumunda devletin ortadan kalkacağı yönünde bir önyargı bulunmaktadır. Ancak 1. Kılıçarslan döneminde İznik, Haçlı ordusu tarafından alınmasına rağmen devlet yıkılmamış ve yeni başkent Konya olmuştur. O sebeple göçer sosyolojinin kendi felsefi köklerini tanımlamaya başlaması ve Batı biçimli evrensellik dayatmasından kurtulması, farkında olunmayan birçok meselenin de anahtarını oluşturacaktır.

Aslında felsefi tanımlama biçimi Türk kültür felsefesi içerisinde de örnekler vermiştir. Mesela milleti toplum olmaklık açısından ilk yorumlayış biçimini Farabi’de görebiliriz. Mükemmel yani kemale ermiş toplumlar Farabi’ye göre üç çeşittir. Küçük, orta ve büyük toplum olarak teşekkül eder (Arslan, 1997:100). Küçük devletler vatan coğrafyasının bir parçasında yaşayan toplumu (site-şehir devletleri, beylikler, derebeylikler), orta devletler bir vatan coğrafyasında yaşayan toplumu (krallık, kağanlık, ulus devlet), büyük devletler ise vatan coğrafyalarını birleştiren vatanların birliğini sağlayan toplumu (imparatorluklar, federatif devletler) ifade eder. Şimdi parantez içindeki bazı tanımlar yani ulus-devlet ve federatif devlet tanımları kulağa anakronik gelebilir. Çünkü bunlar daha çok modernist dönemlerin politik sosyolojisi ile şekillenmiş kavramlar olarak sunulmaktadır. Ancak anakronizmin farkında olarak anoloji yapacak olursak, Farabi’nin bu tanımının millet betimlemesi için moderniteden en az 6-7 asır öncesinde toplum okumasına yöneldiği gerçeğiyle karşılaşıyoruz ki, bu durum ulus kavramlarının hiç de Benedict Anderson’un iddia ettiği gibi yapay veya hayali olmadığı ya da Fransız ihtilalinden sonra filizlenen bir milliyetçilik olgusunun Batı dışındaki toplumlarda millet inşa ettiği düşüncesini ortadan kaldırmak durumundadır. Aslında milliyetçilik ile millet esasına dayalı devlet olgusunu, yani monarşiyi ortadan kaldıran bir tür tarif edilmiştir.

Millet ve Milliyetçilik

Buradaki esas sorun milliyetçilik kültürünün ve ilişkili millet yapısının sadece vatan, üretim, dil gibi sosyo-meta kavramlarla sosyolojik ve antropolojik açıdan ele alınması, bu sebeple sadece olgu bağlamında incelenmesidir. Aslında değerler skalası açısından millet kavramının neliği, geniş olmayan düşünce etkinliklerinde amatör tarzda incelenmiş olsa da hakkında çok fazla felsefi spekülasyon yapılmamış olması, sistematik yönden tarif edilme girişimlerinin yetersizliği milliyetçiliğin basit ve kaba bir geçiştirme ile hafifsenmesine yol açmaktadır. Hâlbuki milliyetçilik kavramının millet kavramına ait özel bir düşünüm türü olması, millet kavramına ilişkin incelemelerde ve çıkarımlarda bulunması, onun millet kavramı hakkında en yetkin bilgi türü olarak değerlendirilmesinin de göz ardı edilmesi anlamına gelmektedir.

Millet kavramı felsefe metodu gereğince varlık olarak ele alındığı andan itibaren ontolojik bir gerekçedir. Bu ontolojinin vasıflarını açıklayan şey ise kültür öğeleridir ki, bu durumda kültür

öğelerinin vasıflandırdığı aitlik biçimine de milliyet demektedir. O halde millet ontolojisinin bilgisi de yani tanımlayıcı epistemisi de milliyet olmaktadır. Milliyetçilik ise epistemolojik tanım peşindeki özel ve ideolojik bir ekolleşme durumudur. Konu böyle alındığında felsefileşmiş ve rasyonelleşmiş olarak yeni veriler kazandırmaktadır.

Pekala, felsefi bir sistematik veya ontoloji-epistemoloji çerçevesinde incelenmeyen bir milliyetçilik sorunu var mıdır? Elbette vardır. Çünkü saptama açısından en genel türev olan duygudaşlık kavramı ön plana çıkmaktadır. Bu ise milliyetçilik kavramının değerler alanını olgulardan uzaklaştırmakta ve insan hafızasının olgular yerine olaylar ile şekillenmesini sağlamaktadır. Bu sebeple milliyetçilik kavramının temel argümanlarını rasyonel olgular değil, duygusal olaylar belirlemeye başlamaktadır. Mesela bir ulusun maruz kaldığı katliamlar, kötü tecrübeler, o ulusun direnç noktasına dönüşerek, diğer milletlerle ilişkisinde çoğu zaman ajitasyon temelli bir ilişki ağı inşa etmesine yol açarak, kendi ulusu içinde de birlik-beraberlik ihtiyacını bunları vasıta kılarak inşa etmektedir. Yahudi toplumunun soykırım hikayelerinden tutunuz da Ermeni Mezalimi'ne kadar bir çok nokta duygusallık perspektifinde bir direnç geliştirmekte ve bu direnç ise milliyetçilik olarak tarif edilmektedir.

Halbuki milliyetçiliğin rasyonel olarak yeniden tanımlanıp, duygusallık yüklerinden arınması, sadece kötü olaylar ve zaferler eksenine yerine toplumsal standartlarını olgularla belirlemesi, tıkanmış dünya demokrasilerinin önünü açabilir, yeniden ulus bilinçlenmesiyle, toplum mühendislikleri sayesinde manüple edilen siyasete hürriyet getirilebilir.

KAYNAKÇA

Anderson B. (1995). *Hayali Cemaatler-Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*. (İ. Savaşır çev.).

İstanbul: Metis Yay.

Chailand G. (2001). *Göçebe İmparatorluklar-Moğolistan'dan Tuna'ya*. (E. Sayar, Çev.). İstanbul:

Doğan Kit.

Farabi. (1997). *İdeal Devlet/Medinet'ül Fâzıla*. (A. Arslan, Çev.). Ankara: Vadi Yay.

Mill, J.S. (2000). *Özgürlük Üstüne*. (A. Ertan, Çev.). İstanbul: Belge Yay.

Said, E. (2000). *Kış Ruhü*. (T. Birkan, Çev.). İstanbul: Metis Yay.

Said, E.. (2001). *Şarkiyatçılık/Batının Şark Anlayışları*. (B. Ülner, Çev.). İstanbul: Metis Yay.